

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBɔLE Mɔɔ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE Mɔ LA ANWO

MɔLEBɛBO

Wɔ meke ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ye anu la gyinlabelɛ nee pɛpɛzɛlɛ nee anwoadenlenyianle a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Wɔ meke ala mɔɔ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mɔ bie amaa ɔlua zo nyɛlɛ mgbane mgbane dɔɔnwɔ ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkye, nee ewiade ne mɔɔ ɛlɛba mɔɔ sonla biala banyia adenle aha edweke biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo ke ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali ke, ɛhye a le awienvolema anyelazo kpale kpale la,

Wɔ meke ala mɔɔ ɔhyia, saa bɛnɛhyɛ sonla bɛnɛmaa ɔnɛho ɔnɛtia ɛsisilɛ nee atisesebeyɛlɛ, ke ɔwɔ ke mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ anwo bane la,

Wɔ meke ala mɔɔ ɔhyia ke bɛmaa agɔnwolɛyɛlɛ wɔ Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔlɛ la,

Wɔ meke ala mɔɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mɔɔ wɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mɛnya nee mɛraale adenlenyianle pɛpɛ ne mɔ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianle nwo mɛla ne mɔɔ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛlie bɛdo nu ke bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlabelɛ kpale wɔ atianwolilɛ bɔkɔɔ nu la,

Wɔ meke ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛbo ɛwɔke ke bɛmaa awie biala anye azɔ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mɔ na bɛali zolɛ kpale la,

Wɔ meke ala mɔɔ adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpale kpale maa ɛwɔkɛbɔlɛ ne azolilɛ anzɛɛ munlililɛ ne la,

Ati, Kɛkala

MAAMGBOLɛ KOYɛLɛ AYIA NE

bɔ nolo ke

Ewiadeamra Nolobɔlɛ Mɔɔ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ɛhye

le debie ko mɔɔ yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mɔɔ dahuu kɛva. Nolobɔlɛ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la abɔ mɔdenle alua ngilehilelɛ nee ndetelɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mɔɔ wɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mɔɔ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

Edwekɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wɔ dibilɛ nee adenlenyianle nu. Bɛlɛ ndwenlenwo nee adwenle, yemɔti ɔwɔ ke bɛkile adiemayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwekekpɔke 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la amuala bie. Onle ke ngakyile anze ngilehilenu anze nyeyenu biala mo fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anze raale, anee, Nyamenlezonlenle, maanyele anze adwenle bie, Maanle anze menli abohilele, agyapadee, awole anze gyinlabelle gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko onke ke bekile ngakyile anze nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anze maanle zo gyinlabelle nu wo maanle ne anze eleka mo sonla ne de la anu. Saa maanle ne di o ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli o ti anwo o, onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba nu.

Edwekekpɔke 3

Onke ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo baneɔle.

Edwekekpɔke 4

Onle ke beye awie biala kanra. Onke ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

Edwekekpɔke 5

Onle ke bekile awie biala nyane anze beye ye atisesebe, amumuye anze begua o nyunlu aze anze betwi o nyunlu.

Edwekekpɔke 6

Ke mo mela se la, eleka biala mo awie biala lua la onke ke benwu ke daye ɔle sonla.

Edwekekpɔke 7

Ke mo mela se la, menli kɔɔɔti se pepe mo onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba mela ne mo bo be nwo bane pepe la anu. Menli kɔɔɔti le adenle nyia be nwo baneɔle pepe mo ko tia ngilehilenu anze nyeyenu mo tia Nolobɔle ehye nee debie biala mo maa zehae nyeyenu ne adenle la.

Edwekekpɔke 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mo tia anwoadenlenyianle ne mo mo maamule nwo mela anze mela eva emaa ye la a, onke ke kɔɔto ne mo pepe die ye.

Edwekekpɔke 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anze beye sonla befi maanle ne anu wo meke mo ɔtefonle mela anze mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 10

Wo awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mo anwo adwenlevalle nwo anze saa beka ke awie biala eye etane a onke ke kɔɔto mo di o ti anwo na onli mo guazo la di ye edweke wo bagua nu.

Edwekekpɔke 11

1. Sonla biala mɔɔ bekeha ke yeye etane mɔɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edweke ne anwo bie kyesɛ bedi ye edweke wɔ bagua nu kɔɔto na kɔɔto ne bua ye fɔle ke mɔɔ mela se la. Wɔ kɔɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔɔ ɔfa ɔpere ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. ɔnle ke bebua sonla biala fɔle wɔ nyee etane biala mɔɔ wɔ meke mɔɔ ɔyele zohane nyee ne la enee ɔnle etane mɔɔ ɔtia maanle anzɛ maanle maanle mela la anwo. Anzɛ ɔnle ke betwe sonla ne anzo bɛmaa ɔtɛla mɔɔ bere bedo eke ne wɔ meke mɔɔ ɔyele etane ne la.

Edwekekpɔke 12

ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anzɛ ɔnle ke bekenga ye ahɛlata anzɛ bebɔ ye anyiemgba besɛkye ye anyunlunyia. Sonla zɛhae le adenle maa mela ne pere die ye anzɛ bɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhae akpɔsemadi ebɛla ne mɔ anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mɔɔ ɔkulo la.

2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔkɔ maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwekekpɔke 14

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔkɔ maanle gyene nu ɔmaa bɛmaa ye eleka ɔtenla anzɛ bebɔ ɔ nwo bane.

2. Saa amanɛ ne mɔɔ ahenle ne elɛnwu ye la envi anzɛ enlua maanyɛle ti anzɛ ye nyee ne tia Maamgbɔle Koyɛle mela ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyene ne enle adenle ke ɔkelie ye azie anzɛ ɔkebɔ ɔ nwo bane.

Edwekekpɔke 15

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.

2. ɔnle ke bebɔ ekulomani biala ke ɔle eyɛvole la. Eza noko ɔnle ke besi awie biala mɔɔ kpɔnde ke ɔkakyi ye ekulomaniyele la adenle wɔ meke mɔɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bekedwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anzɛ saa bekɔ duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na bebɔ edane. Be mu nwɔ bele adenle pere wɔ agyale nwo, wɔ be agyale nee be ewolebɔle nu.

2. ɔwɔ ke menli nwɔ ne die to nu kolaa na beagya be nwo.

3. Kunli nee ye nee be mra a le ekpunli mɔɔ bɔ sua ekyekyele bo anzɛ ekpunli mɔɔ tɛle ye menli dɔɔwɔ a, yemɔti ɔwɔ ke menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza be.

Edwekekpɔke 17

1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mɔ bɔ nu nyia agyapadeɛ.

2. ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ meke mɔɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzeɛ ye diedi ne nee fanwodi, yee akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzeɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzeɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzeɛ ye diedi ne wɔ ngilehilele, nyeele, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwekekpɔke 19

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle na ɔka edweke mɔɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mɔ biala anu ɔkpɔnde, ɔtie na ɔka edweke ɔkile menli na ɔmaa be adwenle mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nwo a.

Edwekekpɔke 20

1. Sonla biala le adenle kɔ ayia anzeɛ eku mɔɔ anzɔndwɔle wɔ nu la bie.
2. ɔnle ke behye sonla beɔmaa ɔkɔ eku nu.

Edwekekpɔke 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye ɔkɔ Melalile Ayia ne bie anzeɛ ɔboa ɔmaa betu menli bekɔ Melalile Ayia ne.
2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasɔe wɔ ye maanle ne anu.
3. Ezuavole ne ehulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolɛdeɛ ehye wɔ meke biala nee nɔhale ɛmadole mɔɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wɔ feabo nu anzeɛ wɔ ndenle biala anu mɔɔ ngyegyeye biala ɛnle nu la.

Edwekekpɔke 22

Awie biala mɔɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔwɔ ke maanle ne sinza ye eza ɔwɔ ke maanle ne dua ye mɔdenleɔ nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandee gyinlabelɛ ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔɔ hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpɔke 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔɔ okulo la, Akee noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwɔle. Eza noko ɔwɔ ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne ɛnvi ɔ sa a.
2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔɔ ɔkeye la ɔnyia nwɔle ahatale ke mɔɔ saa awie gyene a ye le gyima zɔhane a anree ɔkenyia ye la.
3. Sonla biala mɔɔ ye gyima la ɔwɔ ke nyia nwɔle ahatale kpale mɔɔ ɔkola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa be tenlabelɛ nu aye kpale a. Eza noko ɔwɔ ke ɔnyia ezinzale ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wɔ ye ehulolɛndee ezinzale ti.

Edwekekpɔke 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye ɛnwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye ɛnwomenle bie na betua ye nwɔle kake la a.

Edwekekpɔke 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabele kpale mɔɔ fale be ngoane, aleɛ, edanle, dabele nee ayileyɛle nee ninyene mɔɔ hyia maa be la anwo. Ɔwɔ ke benyia moale wɔ meke mɔɔ benye gyima, anwonyane keɔ be, bengola gyima ye, kunli anzeɛ yeɛ kewu, bekeye mgbanyinli anzeɛ ɔlua ndenle bie azo bengola bennea be nwo la.

2. Ɔwɔ ke mɛladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzeɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwɔ ke benea ye anzeɛ besinza ye ke mɔɔ ɔfeta la.

Edwekekpɔke 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Ɔnle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, bɔbɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. Ɔwɔ ke mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhye maa kakula biala. Ɔwɔ ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ bɔ mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa awie biala tenlabele nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔwɔ ke nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agɔnwolɛyele ba maanle maanle avinli, menli anzeɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbale Koyele gyima ne mɔɔ ɔledi mɔɔ ɔfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolɛma le adenle ke bɛmaa be mra sukoa nwoma mɔɔ bekulo ke be mra ne mɔ sukoa la.

Edwekekpɔke 27

1. Sonla biala le adenle ke ɔdaye ɔye maandɛ nyɛleɛ biala mɔɔ beye wɔ maanle anzeɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyene edolɔle nee abɔdeɛ nwo nɛlebe nwo anyuhɔle nvasoɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle ke ɔnyia debie mɔɔ ɔkehɛle mɔɔ fale abɔdeɛ nwo nɛlebe, nwoma anzeɛ debie mɔɔ ɔkedolɔ la anwo baneɔle.

Edwekekpɔke 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoɛ kpale.

Edwekekpɔke 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔɔ ɔwɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anzeɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ aye gyima a, enee ɔngile ke ɔle adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ ke ɔdi ɔ gɔnwo mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔbɔ ye ebɛla ke mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔɔ fale benwonilile, anzondwole nee ye boeyɛle ne se la.

3. Ɔnle ke bedua adenlenyianle nee atianwolile ehye mɔ azo beye ninyene mɔɔ ɔtietia anzeɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbale Koyele ne ehyehye edo eke la azo.

Edwekekpɔke 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Noloɔɔlɛ ɛhye anu la ɛngyi ɛkɛ ne ɛmmaa maanle ko, anzɛɛ menli ekpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔɔ ɔmaa ye adenle ɔye debie ɔɛkye adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ bɛhyehyɛ bɛdo ɛkɛ ne la a.
